

Гусєва Влада Олександрівна,

доцент кафедри криміналістики та судової експертології Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОСЯГАНЬ НА ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

Важливість і значення питань планування розслідування, висунення та перевірки слідчих версій, визначення оптимальних шляхів розслідування, застосування методу криміналістичного моделювання вже давно представляє предмет особливої уваги вчених-криміналістів [1, с. 177; 2, с. 224].

Діяльність слідчого по розслідуванню злочинів, пов'язаних з посяганням на життя працівника правоохоронного органу, починається з оцінки первинної інформації та визначення ймовірних пояснень події, що в подальшому трансформуються в слідчі версії. З урахуванням вивчених обставин злочинного діяння на момент початку кримінального провадження, слідчий складає план розслідування.

За допомогою реалізації плану розслідування здійснюється перевірка висунутих слідчих версій. При цьому завершення його складання є перехідною ланкою, що зв'язує уявлення слідчого про інформаційні компоненти слідчої ситуації з їх конкретною реалізацією щодо її зміни в сприятливу сторону, шляхом проведення різних слідчих (розшукових) дій і оперативних заходів.

Взагалі планувати роботу по кримінальному провадженню можна як у формі умоглядного (уявного), так і письмового плану. Але, як показує практика, при розслідуванні справ даної категорії, явну перевагу вбачається на стороні письмового плану. По-перше, він обумовлює більш вдумливий підхід до розслідування і, по-друге, дає можливість не випустити з виду жодне з намічених заходів, що нерідко трапляється при умоглядному плануванні, коли план фіксується лише в пам'яті слідчого.

Планування своєї роботи дозволяє слідчому передбачити обсяг майбутніх слідчих (розшукових) дій, оперативно реагувати на слідчу ситуацію, а також сформулювати рекомендації для членів слідчо-оперативної групи з виконання даних їм доручень.

Досліджуючи роль слідчого в організації розслідування, в оцінці складних слідчих ситуацій і специфіки початкового етапу

розслідування, автор зазначає, що діяльність слідчого по розкриттю злочину являє собою цілісну, взаємопов'язану систему слідчих дій і оперативно-розшукових заходів. Так, І. М. Лузгін визначає етап розслідування як «взаємопов'язану систему дій, об'єднаних єдністю завдань, умовами розслідування, специфікою криміналістичних прийомів» [3, с. 36].

З огляду на викладене, можна в повній мірі визначити розслідування злочину як певну систему організаційних заходів, слідчих (розшукових) дій, криміналістичних, оперативно-розшукових та інших пошукових заходів, що забезпечують процес розслідування злочину.

Своєчасність, повнота та всебічність розслідування злочину в значній мірі визначається тим, наскільки вміло і правильно слідчий, якому належить основна роль в організації початкового етапу розслідування злочинів, пов'язаних з посяганнями на життя працівників правоохоронних органів, організовує, перш за все, збирання, дослідження, перевірку, оцінку та використання доказів по кримінальному провадженню. З огляду на це діяльність слідчого в ході розслідування кримінального провадження не зводиться тільки до виконання рішень, а має безліч організаційних моментів, тобто слідчий водночас виступає в ролі організатора і виконавця [3; с. 36].

При цьому слід виходити з того, що криміналістика, на відміну від науки управління, займається не загальною організацією слідчої роботи, а розслідуванням (і розкриттям) злочинів [4, с. 28]. Вона розробляє прийоми і методи підготовки і здійснення власне розслідування, тобто безпосередньої роботи з доказами, тому вся інша діяльність слідчого виходить за межі слідчої тактики.

При безпосередньому здійсненні слідчої (розшукової) дії також важливе місце займають організаційні питання [5, с. 66]. Важко собі уявити слідчу дію, при проведенні якої взагалі не потрібно було б здійснювати ніяких організаційних заходів. У той же час в криміналістичній літературі вони зазвичай не виділяються, а розглядаються як окремі тактичні прийоми проведення тієї чи іншої слідчої дії.

Необхідність дотримання «оптимальної організованості кожної слідчої дії пропонується вважати одним з принципів тактики слідчих дій» поряд з таким принципом, як «граничне використання можливостей поєднання єдиноначальності і колегіальності при проведенні кожної слідчої дії» [6, с. 18].

Отже, під організацією в ході розслідування розуміється прийняття слідчим організаційно-розпорядчих рішень у справі

(планування, встановлення певного порядку роботи, надання вказівок певним особам про виконання відповідних завдань), їх здійснення та перевірка [7, с. 116–118].

Іншими словами, серед функцій слідчого, крім процесуальної, при розслідуванні злочинів можна виділити дві: пошукову та контролюючу, які майже завжди взаємопов'язані.

Здійснюючи першу з них, слідчий збирає інформацію про подію злочину, особу злочинця, інші обставини, що входять до предмету доказування по кримінальному провадженню. При цьому він використовує не тільки офіційну (відкриту) інформацію, здобуту процесуальними засобами, а й інформацію, зібрану негласно, за оперативними каналами. Така інформація не завжди достовірна і потребує перевірки. Тому, вивчаючи її, слідчі виконують функцію контролю, критично оцінюючи здобуті працівниками правоохоронних органів відомості. Якщо слідчі відмовляються від реалізації контролюючої функції (а вони здійснюють її не тільки при оцінці відомостей, що надходять з оперативних джерел), то можуть опинитися «в полоні» тієї чи іншої версії [8, с. 28].

Значення організаційних заходів при проведенні окремих слідчих дій на початковому етапі розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу обумовлюється все більш колективним характером процесу боротьби зі злочинністю, що виявляється в даному випадку в більш частій участі в слідчих діях різних спеціалістів, проведенням одночасно зі слідчими діями оперативно-розшукових заходів тощо [9, с. 542].

Отже, залучення комплексних знань, високий і різнобічний рівень ерудиції, об'єднання зусиль всіх тих осіб, які брали участь (в межах своєї компетенції) в розкритті та розслідуванні злочину на практиці полягають у вироблені наступної форми колективного сприяння слідчому в розслідуванні злочину:

- аналіз слідчої ситуації за участю слідчого, слідчого-криміналіста, керівника слідчого підрозділу, який розслідує цей злочин, і прокурора;

- обговорення можливих тактичних рішень з іншими слідчими (особливо при розслідуванні слідчою групою), зі працівниками оперативних підрозділів, фахівцями та експертами;

- спільна з взаємодіючими у кримінальному провадженні оперативними працівниками розробка плану реалізації тактичного рішення;

- участь спеціаліста, що володіє спеціальними знаннями в окремих питаннях.

Список використаних джерел

1. Лузгин И. М. Расследование как процесс познания : учеб. пособие. М., 1969. 177 с.
2. Ларин А. М. Расследование по уголовному делу. Планирование, организация. М. : Юрид. лит., 1970. 224 с.
3. Лузгин И. М. Методологические проблемы расследования. М., 1973. 215 с.
4. Васильев А. Н. Следственная тактика. М. : Юрид. лит., 1976. 197 с.
5. Дулов А. В. Основы психологического анализа на предварительном следствии. М., 1973. 168 с.
6. Дулов А. В., Нестеренко П. Д. Тактика следственных действий. Минск, 1971. 272 с.
7. Дулов А. В. Судебная технология : учеб. пособие. Минск, 1975. 464 с.
8. Кулагин Н. И. Организационная деятельность следователя и вариант ее оптимизации. *Проблемы организаторской работы следователя* : сб. науч. тр. Волгоград, 1991. С. 28–36.
9. Белкин Р. С. Криминалистика : учеб. пособие. М., 1999. 971 с.

Демедюк Тетяна Сергіївна,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ІЗ МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ

Криміналістична характеристика є важливим елементом розслідування будь-якого злочину. Вона дозволяє виокремити обставини, що підлягають доказуванню, виділити типові слідчі ситуації, висунути версії, встановити мотив злочину.

До основних елементів криміналістичної характеристики злочинів, вчинених на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості, відносять суб'єкта посягання, його психічну та фізичну діяльність, яка включає в себе спосіб, знаряддя, час і місце вчинення злочину; особливості особистості потерпілого. Практичного значення характеристика та описання способу вчинення злочину набуває лише у випадку розгляду способу дій злочинців у сукупності та взаємозв'язку з такими елементами криміналістичної характеристики як типові сліди вчинення злочину, характеристика особи потерпілого та злочинця.